Ruotsin viides raportti Euroopan neuvostolle kansallisia vähemmistöjä koskevan suojelun puitesopimuksesta

Tämä on kooste Ruotsin 1. kesäkuuta 2021 Euroopan neuvostolle jätetystä viidennestä raportista koskien kansallisten vähemmistöjen puitesopimuksen mukaista suojelua. Siinä kuvataan kyseessä olevan seurantajakson aikaista kehitystä. Yksityiskohtaisempaa tietoa on saatavissa ruotsin- tai englanninkielisestä kokonaisraportista. Taustatietoja on aikaisemmissa raporteissa.

Tausta

Ruotsin viisi kansallista vähemmistöä ovat juutalaiset, romanit, saamelaiset, ruotsinsuomalaiset ja tornionlaaksolaiset. Saamelaisilla on lisäksi alkuperäiskansan asema. Monet kansallisiin vähemmistöihin kuuluvista puhuvat yhtä tai useampaa kansallista vähemmistökieltä, joita ovat suomi, jiddiš, meänkieli, romani chib ja saame. Erityishallintoalueilla, joihin vuonna 2020 kuului 84 kuntaa ja 15 aluetta, on voimassa vahvistetut oikeudet suomen-, saamen- ja meänkielelle. Oikeuksia ovat muun muassa yksilön oikeus käyttää vähemmistökieltä asioiden hoidossa kokonaisuudessa tai osin sellaisen viranomaisen kanssa, jonka maantieteellinen toiminta-alue kuuluu osin tai kokonaan vähemmistökielen hallintoalueeseen sekä esikouluun ja vanhustenhuoltoon kokonaan tai keskeisin osin vähemmistökielellä.

Ruotsin vähemmistöpolitiikan kehitys

Hallitus nimitti vuonna 2016 erityisen selvittäjän tekemään ehdotuksia vähemmistöpolitiikan vahvistamiseksi ja jätti maaliskuussa 2018 valtiopäiville esityksen vähemmistöpolitiikan vahvistamisesta (En stärkt minoritetspolitik, prop. 2017/18:199). Propositio sisälsi uudistetun vähemmistöpolitiikan ensimmäisen osan sekä vähemmistölakia koskevia vahvistuksia. Kesäkuussa 2018 hallitus jätti valtiopäiville kirjelmän ”Nystart för en stärkt minoritetspolitik” (skr. 2017/18:282). Kirjelmä muodostaa uudistetun vähemmistöpolitiikan toisen osan ja se on työn jatkumisen lähtökohta.

Säännöllistä neuvontaa ja seurantaa

Tukholman läänin lääninhallitus ja Saamelaiskäräjät ovat vastuuviranomaiset, joiden tehtäviin kuuluu vähemmistöpolitiikan seuranta. Viranomaiset julkaisevat vuosittaiset raportit kuntien, alueiden ja valtion viranomaisten toiminnan lainmukaisuudesta ja puitesopimuksen ja alueellisia ja vähemmistökieliä koskevaan Euroopan peruskirjan noudattamisesta.

Osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet ovat yksi vähemmistöpolitiikan kolmesta keskeisestä osa-alueesta. Seurantaviranomaisten mukaan vaikutusmahdollisuudet kunnallisella ja alueellisella tasolla paranevat, mikä on muun muassa kansallisia vähemmistöjä koskevan lain tuoreimpien uudistusten ansiota. Kansallisella tasolla hallituksen kanslia on pitänyt vuosittaisia neuvonpitoja, johon hallituksen jäsenet tai valtiosihteerit osallistuvat. Tarpeen vaatiessa erillisiä neuvonpitotilaisuuksia järjestetään myös erityiskysymyksissä.

Romanien sisällyttämistä koskevan strategian puitteissa tehtävässä työssä järjestetään säännöllisesti tapaamisia hallituksen nimeämien romaniryhmien kanssa. Hallituksen kanslia on järjestänyt kuulemistilaisuuksia myös muihin prosesseihin liittyen, esimerkiksi tulevsn poronhoitolain uudistuksen puitteissa.

Osana raportin toteuttamistyötä järjestettiin neuvonpito Ruotsin kansallisten vähemmistöjen keskusjärjestöjen edustajien kanssa. Neuvonpito järjestettiin 26. helmikuuta 2021 ja sen lähtökohtana olivat käytännön näkökohdat, joiden vähemmistöryhmien mielestä pitäisi tulla esiin raportista.

Tiedon saatavuus koskien kansallisten vähemmistöjen oikeuksia

Lain kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä (2009:724) 3 §:ssä säädetään, että kuntien ja alueiden on tiedotettava kansallisille vähemmistöille heidän oikeuksistaan. Tämä tarkoittaa vastuuta tarjota aktiivisesti tietoa kansallisille vähemmistöille kuuluvista oikeuksista. Yksilöiden on erittäin tärkeää olla tietoisia oikeuksistaan, jotta niiden toteutumista voi vaatia.

Yhä useammat kunnat, alueet, viranomaiset ja lääninhallitukset tiedottavat vähemmistöjen oikeuksista myös vähemmistökielillä. Verkkosivut ovat yksi yleisimmistä tiedotusvälineistä, mutta myös sosiaalinen media, paikallislehdet ja tapaamiset toimivat tiedotuskanavina.

Koronapandemian aikana vastuuviranomaiset ovat varmistaneet, että yhteiskunnallisesti tärkeät tiedot ovat saatavissa myös vähemmistökielillä.

Osaamista vahvistavat toimet

Saamelaiskäräjät ja Tukholman läänin lääninhallitus vastaavat tietoa ja osaamista vahvistavista toimista erityisesti kuntien ja viranomaisten suuntaan. Toistaiseksi käynnissä on laaja kehityshanke verkkopohjaisen peruskoulutuksen luomiseksi kansallisten vähemmistöjen oikeuksista.

Myös 20 lääninhallitusta vastaa tiedonvälityksestä, ja viime vuosien aikana on toteutettu joukko tiedotushankkeita, joiden tarkoituksena on parantaa tietoisuutta vähemmistöjen oikeuksista paikallisella tasolla.

Elävän historian foorumi on hallituksen alainen viranomainen, jonka tehtävänä on muun muassa ehkäistä romani- ja juutalaisvihamielisyyttä. Viranomainen työskentelee aktiivisesti juutalais- ja romanivähemmistöjen tiedonvälityksen ja näyttelyiden järjestämiseksi.

ARTIKLA 1

Kansallisen vähemmistöpolitiikan tavoite on suojata kansallisia vähemmistöjä ja vahvistaa vähemmistöjen vaikuttamismahdollisuuksia sekä tukea historiallisten vähemmistökielten säilyttämistä elinvoimaisina. Vähemmistöpolitiikka on olennainen osa ihmisoikeuspolitiikka ja tapa varmistaa Ruotsin tavoite kunnioittaa kaikkia kansainvälisiä perusoikeussitoumuksiaan.

Kansallisen ihmisoikeustyön strategia esitettiin Ruotsin neljännessä raportissa ja se on edelleen ajankohtainen. Osana tätä hallitus päätti maaliskuussa 2021 esityksestä ihmisoikeusinstituutin perustamisesta.

Uuden instituutin tulisi esimerkiksi seurata, tutkia ja raportoida ihmisoikeuksien kunnioituksesta ja toteutumisesta Ruotsissa. Instituutin tehtäviin kuuluu myös ehdotusten jättäminen hallituksella toimista, joita tarvitaan ihmisoikeuksien varmistamiseen. Ihmisoikeuksien instituuttia esitetään perustettavaksi 1. tammikuuta 2022.

Saamelaiset, alkuperäiskansa

Saamelaisille alkuperäiskansana kuuluvien erityisoikeuksien vahvistaminen on hallitukselle prioriteetti. Yksi tämän työn toteutumistapa on Saamelaiskäräjien aloite totuuskomission perustamisesta. Saamelaiskäräjät toteutti vuosina 2020 ja 2021 saamelaisten ankkuroitumisprossin, joka esiteltiin hallitukselle maaliskuussa 2021.

Hallitus tulee tekemään lakiehdotuksen konsultaatiosta, tarkoituksena vahvistaa vaikutusmahdollisuuksia merkityksellisissä prosesseissa. Vuoropuhelu Saamelaiskäräjien ja muiden saamelaisjärjestöjen kanssa on samankaltainen edellytys ja peruste saamelaispolitiikan laatimiselle.

Pohjoismainen saamelaissopimus on keskeinen osa saamelaisten oikeuksien vahvistamisessa kielen, kulttuurin, elinkeinojen ja yhteisön säilyttämiseksi ja kehittämiseksi. Saamelainen parlamentaarinen neuvosto (SPN) on esittänyt pienehköjen korjausten tekemistä lopulliseen tekstiin ja kysymystä valmistellaan nyt hallituksen kansliassa ja saamelaiskäräjillä.

ARTIKLA 2

Saamelaispolitiikassa on hyvin kehittynyt ja toimiva pohjoismaisen yhteistyön malli, jossa ovat mukana Norja, Suomi ja Ruotsi sekä saamelaiskäräjät virkamiestasolla sekä niihin liittyvätministerien ja saamelaiskäräjien puheenjohtajien tapaamiset.

Romanien osallisuuteen on kehittyneitä verkostoja eurooppalaisella tasolla. Hallituksen kanslia osallistuu EU:n foorumiin romanien osallistamiseksi (EU Platform for Roma Inclusion, NRCIP), joka toimii kokemustenvaihdon ja yhteistyön alustana romanien osallistamisesta. Hallituksen kanslia osallistuu myös Euroopan neuvoston asiantuntijaryhmään

(ADIROM) Euroopan neuvoston johtoryhmässä (Steering Committee on Anti-discrimination, Diversity and Inclusion, CDADI)

ARTIKLA 4

Hallitus jatkaa työtään varmistaakseen, että syrjinnänkieltolaki on mahdollisimman kattava. Käynnissä on selvitys tietyistä syrjintälakiin liittyvistä kysymyksistä, johon kuuluu muun muassa kannanotto syrjinnänsuojan muuttamiseksi mahdollisimman julkisen toiminnan tietyillä osa-alueilla.

Ruotsin kansallisten vähemmistöryhmien terveys

Ruotsin vähemmistöpolitiikka pyrkii suojaamaan oikeutta terveyteen. Vähemmistöjen terveydentila on pääasiassa hyvä, vaikka tiettyjä poikkeuksia on olemassa. Asia kuitenkin riippuu tarkasteltavasta vähemmistöstä.

Alueiden ja kuntien toteuttaman työn lisäksi monilla viranomaisilla, ennen kaikkea Sosiaalihallituksella ja Kansanterveysvirastolla on omat, tärkeät tehtävänsä kansallisten vähemmistöjen ja alkuperäiskansan terveyden- ja sairaudenhoidossa sekä kansanterveydessä.

Kansanterveysviraston tehtäviin on useiden vuosien ajan kuulunut myös kehittää vuoropuhelua kansallisten vähemmistöjen kanssa pitkällä aikavälillä. Viime vuosina viranomaisen tehtäviin on kuulunut myös vähemmistölain toimeenpaneminen omalla toiminta-alueellaan vähemmistöpoliittisista lähtökohdista ja kolmen osa-alueen pohjalta. Tehtäviin on kuulunut myös kehittää pitkän aikavälin keinoja kansallisten vähemmistöjen tilanteen jatkuvaan seurantaan viranomaisen vastuualueella. Vuosien varrella Kansanterveysvirasto on laatinut raportteja koskien kansallisten vähemmistöjen terveyttä.

Vähemmistöpolitiikka liittyy valtaosaan Sosiaalihallituksen toiminnasta. Vähemmistöpolitiikka on osa viranomaisen toimintaa esimerkiksi sosiaalipalveluille suunnattujen käsikirjojen, osaamisen tuen ja koulutusmateriaalien tuottamisen kautta. Tämä koskee erityisesti vanhustenhuoltoa, jota monet säännökset koskevat, mutta myös muita sosiaalipalveluja, esimerkiksi lasten- ja nuorten sosiaalihuoltoa.

Viime vuosina Sosiaalihallituksen ja Kansanterveysviraston yhteisenä tehtävänä on lisäksi ollut kehittää yhdessä viranomaisyhteistyötä vähemmistöpolitiikan tavoitteiden ja osa-alueiden lähtökohdasta.

Viime vuosina on ryhdytty moniin toimiin romanien terveystilanteen parantamiseksi. Hallitus on antanut muun muassa Tukholman läänin lääninhallitukselle tehtäväksi kouluttaa romanitaustaisia terveysvaikuttajia (2016–2018) sekä Sosiaalihallituksen tehtäväksi toteuttaa koulutushankkeita sosiaalitoimelle erityisesti romaneihin keskittyen (2016–2020).

Romanien sisällyttämistä koskevan strategian puitteissa tehtävä työ jatkuu

Romanien sisällyttämistä koskevan strategian tavoitteena on, että 20 vuotta vuonna 2032 täyttävillä romaneille olisi samanlaiset mahdollisuudet elämässä kuin muilla. Strategiatyön lähtökohtana on pyrkiä romanien ihmisoikeuksien toteutumiseen. Hallituksen romanien sisällyttämistä koskevan strategian puitteissa tehtäviä on annettu useille viranomaisille vuosina 2016–2019.

Toteutetun selvityksen tavoitteena oli selvittää kansallisen romaniasioiden keskuksen perustamista romanien vastaisen syrjinnän vastaisen komission ehdotuksen perusteella (SOU 2016:44). Selvityksessä oli ehdotuksia romanikysymysten oman viranomaisen perustamisesta kesäkuussa 2019 (Ds 2019:15, Långsiktighet och stadga i arbetet framåt – en myndighet för romska frågor). Ehdotus lähetettiin lausuntokierrokselle syksyllä 2019, ja kaikki lausuntoa kommentoineet romanijärjestöt vastustivat sitä. Sama on käynyt ilmi neuvonpitotilaisuuksissa romanien edustajien kanssa. Romanivähemmistön näkemyksillä on suuri painoarvo, ja hallitus on neuvonpidoissa romaniedustajien kanssa käynyt keskusteluja siitä, kuinka ehdotuksia romaniasioiden viranomaisen perustamiseksi tulisi lähestyä.

ARTIKLA 5

Saamelaisten vaikutusmahdollisuudet ja osallistuminen

Ruotsin hallitusmuodon mukaan saamelaiset ovat oma kansansa ja saamelaisten mahdollisuuksia kehittää ja säilyttää oma kulttuurinsa ja yhteisönsä tulee edistää. Hallitus on viime vuosien aikana jatkanut työtään saamelaisten aseman vahvistamiseksi alkuperäiskansana ja kansallisena vähemmistönä.

Saamelaisten vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen on keskeinen osa tätä työtä. Vastikään on aloitettu selvitystyö, jonka tarkoituksena on tarkastella vuonna 1971 voimaan tullutta poronhoitolainsäädäntöä. Direktiivin kehittämistyö on toteutettu läheisessä yhteistyössä Saamelaiskäräjien ja saamelaisen siviiliyhteiskunnan edustajien kanssa.

Suuren yleisön tiedot ja suhtautuminen kansallisten vähemmistöjen ja vähemmistökielten ja kulttuurien säilyttämiseen

Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos (Isof) on toteuttanut Kantar-Sifon avustuksella ja yhteistyössä Tukholman läänin lääninhallituksen ja Saamelaiskäräjien kanssa tutkimuksen suuren yleisön tietoisuuttas kansallistia vähemmistöistä tiedoista vuonna 2020. Tutkimuksessa tutkittiin ruotsalaisten käsityksiä ja näkemyksiä liittyen vähemmistökielten ja -kulttuurien säilyttämiseen. Helmikuussa 2021 julkaistut tulokset osoittavat, että tietoisuus kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä on parantunut edellisestä, vuonna 2015 toteutetusta tutkimuksesta, mutta ainoastaan marginaalisesti suhteessa vuoden 2010 tuloksiin. Nuorten (15–29-vuotiaiden) vastaajien keskuudessa tietoisuus on sen sijaan parantunut huomattavasti. Erittäin suuri osuus – nuorista noin 90 prosenttia – on sitä mieltä, että kansallisten vähemmistöjen kielten ja kulttuurin säilyttäminen on ”melko tärkeää” tai ”erittäin tärkeää”.

Saamen kielikeskuksen arviointi ja kysymys uusista kielikeskuksista

Vuodesta 2009 alkaen saamen kielikeskuksia on ollut kaksi, ja niiden tehtävänä on ollut kehittää ja edistää saamen kielen ja sen eri muotojen käyttöä innovatiivisilla ja tulevaisuus suuntautuvilla tavoilla. Kielikeskusmetodin merkitystä elvytystyölle on arvioitu valtiollisen selvitystyön puitteissa.

Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos sai kesäkuussa 2018 hallitukselta tehtäväksi selvittää, kuinka suomen ja meänkielen kielikeskukset voitaisiin organisoida ja vastaavien toimintojen edellytyksistä jiddišin ja romani chibin osalta. Saamelaiskäräjät saivat toimeksiannon saamen kielikeskuksen toiminnan kehittämisestä niin, että se edistää muitakin saamen kielivariantteja.

Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos (Isof) ja Saamelaiskäräjät ehdottavat kuuden uuden kielikeskuksen perustamista: kaksi saamenkielen kielikeskusta (pohjois- ja luulajansaame), meänkielen, jiddišin, romani chibin ja suomen kielikeskukset.

Ehdotus on jätetty toimintaohjelman laatimiseksi kansallisten vähemmistökielten säilyttämistä varten

Hallitus arvioi, että vähemmistökielten suojan tarve on pitkällä aikavälillä suuri. Kielten ja kansanperinteen tutkimuslaitos ja saamelaiskäräjät saivat 2019 tehtävän jättää ehdotuksensa toimintaohjelman laatimiseksi kansallisten vähemmistökielten säilyttämiseksi.

Toimintaohjelman tarkoitus on edistää kansallisten vähemmistökielten elävöittämistä ja niiden tulevaisuutta elävinä kielinä Ruotsissa. Viranomainen ehdottaa selvityksessään vuodelta 2020 useita toimenpiteitä, joilla pyritään kansallisten vähemmistökielten vahvistamiseen ja säilyttämiseen. Toimenpiteet kohdistuvat useilla yhteiskunnan osa-alueille ja painottuvat erityisesti koulutukseen.

Tornionlaaksolaisten, kveenien ja lantalaisten totuus- ja sovintokomitea on perustettu ja selvitystyö saamelaisten totuuskomissiosta jatkuu

Hallitus asetti 19.3.2020 totuus- ja sovintokomission, jonka tavoitteena on tutkia historiallisia väärinkäytöksiä ja kaltoinkohtelua, jonka kohteeksi tornionlaaksolaiset, kveenit ja lantalaiset ovat joutuneet. Komission toimikausi jatkuu 16.5.2022 saakka, ja sen tehtäviin kuuluu muun muassa tietoisuuden lisääminen yhteiskunnassa vähemmistöistä ja niiden historiallisista kokemuksista.

Kansallisten vähemmistön kulttuuria tukeville hankkeille annetaan etusija

Kansallisten vähemmistöjen kulttuuri ja panostukset kansallisiin vähemmistökieliin ovat keskeinen osa vähemmistöpolitiikkaa. Tähän liittyen Valtion kulttuurineuvosto on vuonna 2021 saanut tehtävän selvittää, millaista toimintaa tarvitaan vähemmistöpolitiikan tavoitteiden ja romanien sisällyttämisen strategian tavoitteiden saavuttamiseksi.

Valtion tuki kansallisten vähemmistöjen kulttuuritoiminnalle nousi 10 miljoonaa kruunua vuodesta 2018. Tuen tarkoituksena on kansallisten vähemmistöjen kulttuurin vahvistaminen,

kehittäminen, näkyväksi tekeminen ja muut edistämistavat, jotka antavat vähemmistöille mahdollisuuden itse välittää historiaansa, kieltään ja identiteettiään itse. Tuen myöntää Valtion kulttuurineuvosto. Vuonna 2020 myös Saamelaiskäräjät jakoi 4 miljoonaa kruunua erityistä kriisitukea saamelaiskulttuurin tueksi koronapandemian seurauksena. Lisäksi viranomaiset ovat jakaneet vielä noin 10 miljoonaa kruunua vuoden 2021 aikana.

Kirjallisuus, kirjastot ja lukemisen edistämistoimet tukevat vähemmistökielten elävöittämistä

Valtion kulttuurineuvoston tehtävänä vuosina 2017–2019 oli edistää kansallisten vähemmistökielten kirjallisuuden julkaisua ja levittämistä.

Kuninkaallinen kirjasto on laatinut ehdotuksen kansallisesta kirjastostrategiasta hallituksen toimeksiannosta (2015–2019). Yksi jo tehdyistä päätöksistä koskee kansallisten vähemmistöjen kirjastoa. Hallitus teki joulukuussa 2020 päätöksen antaa kuninkaalliselle kirjastolle tehtäväksi toteuttaa kansallisten vähemmistöjen kirjastohanke. Tarkoitus on, että kirjasto toimisi resurssikirjastona kaikille kieliryhmille ja maan kunnille.

Vähemmistöjen perinteiden sisällyttäminen aineettomaan kulttuuriperintöön

Ruotsin kansallista aineettoman kulttuuriperinnön luetteloa (levandetraditioner.se) ylläpitää Kielten ja kansanperinteen tutkimuslaitos. Siihen on viime vuosina lisätty myös perinteitä vuoropuhelussa aatteellisten yhdistysten kanssa ympäri maan. Kielten ja kansanperinteen tutkimuslaitos toimii aktiivisesti, jotta kansalliset vähemmistöt osallistuisivat luetteloiden laatimiseen ja ovat kehittäneet erityisiä metodeja sitä varten. Sen seurauksena viime vuosina luetteloon on lisätty muun muassa eräitä romanien ja juutalaisten perinteitä.

Saamelaiskäräjillä on tärkeä rooli saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön säilyttämisessä. Saamelaiskäräjille on siksi vuoden 2021 määrärahakirjeessä nimetty raportointivaatimuksia, joiden tarkoituksena on muun muassa selvittää,kuinka paljon viranomaiset ovat vuoden aikana osallistuneet sopimuksen toteutukseen Ruotsissa.

ARTIKLA 6

Kansallisen rasismin-, muiden vihamielisyyden osoitusten ja viharikosten vastaisen suunnitelman toteutus jatkuu. Elävän historian foorumin tehtävänä on edelleen järjestää toimia ja seurata niitä kansallisen suunnitelman mukaisesti.

Suunnitelma sisältää yhteisen otteen työhön kaikkea rasismia ja viharikoksia vastaan, mukaan lukien juutalaisten, romanien ja saamelaisten kokema syrjintää vastaan, ja sitä on vahvistettu. Vuodesta 2020 alkaen suunnitelmalle on myönnetty 10 miljoonaa kruunua lisärahoitusta, mikä mahdollistaa korkean tavoitetason ylläpitämisen pitkän tähtäimen työskentelyllä.

Antisemitismin vastainen työ ja juutalaisten turvallisuuden edistäminen

Vuodesta 2015 alkaen on myönnetty valtion apurahaa parantamaan valtion rahoittamien uskontokuntien turvallisuutta. Sitä on myönnetty myös Ruotsin juutalaisten seurakuntien keskusneuvostolle. Vuonna 2018 hallitus päätti laajentaa kohderyhmää niin, että kaikki kansalaisyhteiskunnan toimijat voivat hakea tukea, mistä määrätään asetuksessa 2018:1533 (förordningen om statsbidrag för säkerhetshöjande åtgärder till organisationer inom det civila samhället) Budjettivuonna 2021 hallitus on myöntänyt tähän tarkoitukseen apurahoina jo 22 miljoonaa kruunua.

Ilmoitettujen viharikosten määrän kasvu

Rikostenehkäisyneuvosto (BRÅ) tunnisti vuonna 2018 yhteensä 278 rikosilmoitusta, joiden rikoksien motiivi oli antisemitistinen. Se on 53 prosenttia enemmän kuin vuonna 2016, mutta samalla tasolla kuin vuosina 2014 ja 2015. Vuonna 2018 tunnistettiin yhteensä 109 rikosilmoitusta, joiden motiivi oli romanien vastainen. Tämä luku on 31 prosenttia pienempi kuin vuonna 2016, ja se on tähän asti pienin ilmoitusten lukumäärä. Ei ole mahdollista määrittää, johtuvatko lukumäärien muutokset tapahtuneista rikoksista, ilmoitushalukkuudesta tai viharikosten ilmoittamisesta ilmoituksiin.

Ruotsin hallituksen nimittämä parlamentaarinen komitea on ehdottanut rasistisen järjestöjen kieltämistä uuden rikosoikeudellisen sääntelyn avulla. Komitea on ehdottanut, että rikoslakiin lisättäisiin kaksi uutta rikosnimikettä, organisoitunut rasismi ja avunanto organisoituun rasismiin. Esitys on lähetetty lausuntokierrokselle.

ARTIKLA 9

Joukkoviestimillä on merkittävä rooli kansallisten vähemmistöjen identiteetin vahvistajia sekä vähemmistökielten elinvoiman lisääjinä. Samanaikaisesti Ruotsissa on laajat lehdistön- ja sananvapauden perinteet, joten kaikkeen median sääntelyyn suhtaudutaan erittäin pidättyväisesti. Alla kerrotaan valtion tekemistä toimista, joilla tavoitteita pyritään edistämään.

Radio- ja televisiolähetykset vähemmistökielillä

Ohjelmatoiminta kansallisilla vähemmistökielillä on keskeinen osa julkisten palveluiden tehtäviä. Toiminta tarjoaa kielivähemmistöön kuuluville mahdollisuuden vahvistaa kielellistä ja kulttuurista pääomaansa ja saada näin vahvistusta identiteetilleen television ja radion kautta lähetettävien taide-elämysten, uutisten ja tiedonvälityksen avulla. Kieltä ja sitä puhuvia vähemmistöjä voi tehdä näin myös näkyväksi.

Edellisellä julkisen palvelun lupakaudella, vuosina 2014–2019, ohjelmatarjonta kansallisilla vähemmistökielillä kasvoi 10 391 tunnista vuonna 2013 yhteensä 11 276 tuntiin vuonna 2019. Myös jokaisen yksittäisen kielen kohdalla on tapahtunut nousua.

Lehdet vähemmistökielillä

Suomen-, saamen- ja meänkielisten lehtien lehdistötuen saamisen kriteerien erityiset helpotukset on kuvattu Ruotsin aiemmissa raporteissa, ja ne ovat edelleen voimassa. Esimerkiksi suomenkieliset sanomalehdet saavat lehdistötukea. Yksi lehti kirjoittaa osaksi suomeksi ja meänkielellä, ja se saa rajoitettua toimintatukea.

Valtion kulttuurineuvosto myöntää tukea kulttuurijulkaisuille, jotka julkaistaan kansallisilla vähemmistökielillä tai jotka on suunnattu kansallisille vähemmistöille. Viranomaisen vuosien 2017–2019 tehtäviin kuului edistää kirjallisuuden julkaisua ja levitystä kansallisilla vähemmistökielillä. Kävi ilmi muun muassa, että julkiset kirjastot eivät olleet tietoisia kansallisilla vähemmistökielillä kirjoitetun kirjallisuuden ostokanavista.

ARTIKLA 10

Kielten ja kansanperinteen tutkimuslaitoksen työ

Isof laatii ja julkaisee sanalistoja eri tärkeysasteen yhteiskunnallisista aiheista. Koronapandemian myötä julkiseen keskusteluun on noussut uusia käsitteitä ja terminologiaa. Isof on laatinut koronasanastoja suomeksi, jiddišiksi ja romani chibiksi.

Viime vuosina on julkaistu muun muassa ruotsalais-suomalainen hoivasanasto, kirjastosanasto ja sosiaalialan sanasto. Myös kirkollisen elämän sanasto on valmistumassa. Romanikielen murteilla on viime vuosina valmistunut erilaisia sanalistoja, muun muassa koulu-, sosiaalialan ja hoivasanastoja. Jiddišiksi julkaistiin jiddiš-ruotsi-jiddiš-sanasto vuonna 2020. Sekä koulutus- että sanastotyö helpottavat viranomaistyöskentelyä ja kansallisten vähemmistökielten käyttöä julkisella sektorilla.

Vanhustenhuolto vähemmistökielillä

Vahvistettu laki (2009:724) kansallista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä astui voimaan 1.1.2019, ja se sisältää muun muassa oikeuden suomen-, meän- ja saamenkieliseen vanhustenhuoltoon kokonaan tai osittain toiminnassa. Aiemmin oikeus vanhustenhuoltoon koski koko toimintaa tai *sen osia*, mikä saattoi heikentää tahtoa hoitoon osallistumiseen. Muutoksiin kuuluu myös oikeuksien vahvistaminen koskien vanhustenhuoltoa jiddišiksi ja romani chibiksi. Lakimuutokseen kuuluu myös se, että oikeus vanhustenhuoltoon kattaa myös ikäihmisten oikeuden omaan kulttuuri-identiteettiinsä.

Sosiaalihallituksen tehtävä on vuonna 2020 ollut toimeenpanna vähemmistölakia viranomaistasolla ja kehittää pitkän aikavälin toimia, joilla voidaan jatkossakin seurata kansallisten vähemmistöjen tilannetta viranomaisten vastuualueilla.

Sosiaalihallitus on toteuttanut 8 neuvonpitotilaisuutta vähemmistöjen kanssa ja haastatellut hallintoalueen alueita vuonna 2020. Viranomainen on yhdessä vähemmistöjen kanssa päätynyt siihen, että kunnallisessa vanhustenhuollossa tulee muun muassa

järjestää vastuutahojen seurantaa. Seurannassa huomioidaan kieli, kulttuuriosaaminen ja kohtelu, ja vähemmistöjen edustajat tulevat olemaan mukana läpi prosessin kysymysten asettelusta tulosten analysointiin ja mahdollisiin toimenpide-ehdotuksiin asti.

Romanien sisällyttämisen viitekehyksessä Sosiaalihallitus on laatinut raportista osoitetuista osa-alueista, sosiaalihuollosta ja turvallisuudesta. Raportti perustuu haastattelututkimukseen, jossa haastateltiin romaneja viidestä niistä yhteensä kymmenestä kunnasta, jotka saivat valtionapua. Lisäksi kymmenen kunnan sosiaalitoimeen lähetettiin kyselylomakkeet. Vanhustenhuolto on yksi raportin käsittelemistä toiminta-alueista.

ARTIKLA 11

Isofin paikan- ja henkilönnimiä koskeva työ

Isof toimii neuvoa-antavana viranomaisena Ruotsin Veroviraston kieli- ja nimitieteellisissä kysymyksissä. Työ vähemmistö- ja elvyttämisnäkökantojen huomioimiskeksi henkilönnimihakemusten harkinnassa jatkuu. On erittäin tärkeää, että vähemmistötaustaisten henkilöiden on mahdollistaa ottaa takaisin nimi, joka voi vahvistaa heidän vähemmistöidentiteettiään. Isof pyrkii vahvistamaan ja tuomaan esiin vähemmistönäkökulmaa nimeämistavoissa Ruotsissa.

Maanmittauslaitoksen uusien karttatietokantojen laatimistyö mittakaavoissa 1:10 000 ja 1:50 000 mahdollistaa vähemmistökielisten paikannimien lisäämisen monikielisillä paikkakunnilla. Toivomuksia karttaselvityksistä vähemmistökielillä tulee säännöllisesti Maamittauslaitoksen paikkanimien toimistoon. Nimiä voi ohjata Maanmittauslaitokselle myös Saamelaiskäräjien kautta. Toistaiseksi meänkielisellä alueella on ajankohtaista noin 200 nimen kielentarkistus Kielten ja kansanperinteen tutkimuslaitoksen toimesta. Nykyisellä kaudella Maanmittauslaitos on myös saattanut valmiiksi kielikoodien tarkastustyön. Väärillä kielikoodeilla kirjoitetut paikannimet on korjattu oikeiksi. Työ saatiin valmiiksi vuonna 2019 ja se koski myös kaikkia nimiä, joista annettiin selvitys mittakaavassa 1:10 000 vähemmistökielialueilla. Tammikuussa 2021 suomeksi, meänkielellä, pohjois-, luulajan-, uumajan- tai eteläsaameksi oli koodattu yhteensä 34 974 nimeä.

ARTIKLA 12

Kansallisia vähemmistöjä ja vähemmistökieliä koskeva opetus ja opetus kansallisilla vähemmistökielillä

Kouluviraston tehtävä liittyen kansallisiin vähemmistöihin ja vähemmistökielten opetukseen on vuodesta 2013 alkaen ollut toimittaa opetusvälineet kaikilla kansallisilla vähemmistökielillä.

Kouluviraston tehtävästä kansallisten vähemmistökielten opetuksen koordinoimiseksi annettiin selvitys toukokuussa 2021, ja se koski myös opetusvälineiden saatavuutta. Myös Kielten ja kansanperinteen tutkimuslaitos tarjoaa vähemmistökieliin ja vähemmistöihin

liittyviä opetusmateriaaleja kotisivuillaan. Vuoden 2021 määrärahakirjeessä Saamelaiskouluhallitus sai lisäresursseja saamen oppimateriaalien valmisteluun.

Peruskoulun kurssisuunnitelmat on vastikään uudistettu. Uudistustyössä keskityttiin vahvistamaan kansallisia vähemmistöjä koskevia opintoja erityisesti yhteiskuntatieteiden osana. Muutosten tarkoituksena on, että aiheeseen käytetään enemmän aikaa, kun se on keskitetty yhteen oppiaineeseen.

Kansallisia vähemmistöjä koskevaa opetusta

Kouluviraston tehtäväksi on annettu parantaa kouluissa löytyvää tietoa romaneista kansallisena vähemmistönä. Tehtävään liittyy määrittä, millaisia tukimuotoja on kunnissa, joissa työ romanien osallistamiseen yhteiskuntaan jatkuu, ja tarjota tukea näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Tiedotus yksityishenkilöille koulutuksesta kansallisilla vähemmistökielillä

Muutama vuosi sitten Yliopisto- ja korkeakouluneuvosto (UHR) sai määrärahakirjeessään tehtävän seurata, analysoida ja selvittää sisäisiä ja ulkoisia toimiaan vähemmistöpolitiikan tavoitteiden näkökulmasta.

Romanilasten koulutustilanne

EU:n perusoikeusviraston (FRA) toteutti vuonna 2019 tutkimuksen romanien tilanteesta muun muassa Ruotsissa. Raportissa käy ilmi, että 90 prosenttia 4–6-vuotiaista romani- ja kiertolaislapsista osallistuu esikouluopetukseen ja 99 prosenttia aloittaa koulun. Raportissa kerrotaan, että suurin syy näiden oppilaiden koulunkäynnin päättymiseen ennen 15 ikävuotta on heidän kokemansa loukkaava käytös. Tutkimuksessa joka toinen romanilapsen vanhempi Ruotsissa kertoo, että lapsi on joutunut loukkaavan käytöksen kohteeksi. Tämä on raportin korkein osuus tällä mittarilla.

ARTIKLA 13

Ruotsissa on kuusi ruotsinsuomalaista vapaakoulua, joilla on Koulutarkastuslaitoksen myöntämä lupa antaa kaksikielistä opetusta.

Oikeus äidinkielen opetukseen

Esikoulua käyvillä lapsilla on 1.1.2019 alkaen ollut oikeus kehittää äidinkielen osaamistaan koululain 8 luvun 10 §:n mukaisesti. Kyseessä voi olla myös kansallinen vähemmistökieli. Koululain 8 luvun 12 a §:n mukaisesti vähemmistökielen hallintoalueeseen kuuluvan kotikunnan tulee tarjota paikkaa esikoulussa, jossa opetus antaa kokonaan tai merkittäviltä osin suomeksi, meänkielellä tai saameksi, jos lapsen vanhemmat niin pyytävät.

Kansalliseen vähemmistöön kuuluvilla oppilailla on oikeus äidinkielen opetukseen, vaikka kyseessä ei olisi lapsen päivittäinen kotikieli. Tämä koskee peruskoulua ja vastaavia koulumuotoa sekä lukio- ja erityislukiokouluja. Päämies on velvollinen järjestämään

äidinkielenopetusta kansallisella vähemmistökielellä myös jos vain yksi oppilas päämiehen kouluissa hakee opetusta tällä kielellä. Vaatimus sopivasta opettajasta koskee siis myös kansallisia vähemmistökieliä. Rajoitus, jonka mukaan oppilas voi saada äidinkielenopetusta korkeintaan seitsemän lukuvuoden ajan, jos oppilas saa opetusta taatun opetusajan ulkopuolella, ei koske kansallisten vähemmistökielten opetusta. Ulkomailta tulevat romanioppilaat voivat saada äidinkielenopetusta kahdessa kielessä, jos siihen on erityinen syy.

Lukiossa kansalliseen vähemmistöön kuuluvilla opiskelijalla on oikeus äidinkielen opetukseen, vaikka kyseessä ei olisi lapsen päivittäinen kotikieli. Oppilaalla on kuitenkin oltava kielessä hyvät taidot. Lukio- ja erityislukiokoulussa kansallisia vähemmistökieliä – suomea, saamea, jiddišiä, meänkieltä tai romani chibiä – voi opiskella myös nykykielinä.

Kauko-opetus

Kauko-opetus on otettu yhdeksi opetusmuodoksi, jotta oppilaille voidaan entistä paremmin taata mahdollisuus opiskella omaa kansallista vähemmistökieltään. Kauko-opetuksen mahdollisuus äidinkielessä ja moderneissa kielissä tuli voimaan koululaissa 1. heinäkuuta 2015 alkaen, ja 1. tammikuuta 2021 lähtien lisättiin mahdollisuuksia kaikkien oppiaineiden kauko- ja etäopetukseen pois lukien käytännöllis-esteettiset aineet, kun koululakiin lisättiin uusi luku.

Kouluvirastolla on erityisvastuu kansallisella tasolla koordinoida kansallisia vähemmistöjä ja kansallisia vähemmistökieliä koskevia kysymyksiä.

Vuodesta 2019 Kouluvirastolla on ollut yhteisvastuu (toimialavastuu) kansallisia vähemmistöjä ja kansallisia vähemmistökieliä koskevissa kysymyksissä sen toiminta-alan puitteissa, mihin kuuluu toimia yhteen tuovana, tukevana ja vaikuttavana voimana suhteessa sidosryhmiin.

Kouluvirasto sai vuoden 2021 määrärahakirjeessä tehtävän esittää ehdotuksia kansallisten vähemmistökielten opetuksen yhteensovittamisesta kansallisella tasolla, niin että opetuksen järjestäminen eri koulutoimien toimesta vahvistaa vähemmistökielten opetusta.

Opettajien saatavuus

Merkittävä haitta päämiehille koulutuksen järjestämisessä kansallisilla vähemmistökielillä on opettajien puute sekä tavanomaisessa että kauko-opetuksessa. Kansallisten vähemmistökielten pätevät opettajat työskentelevät harvoin kokoaikaisina opettajina. Hallitus on nostanut esiin tavoitteen lisätä pätevien vähemmistökielten opettajien määrää.

Tietyillä oppilaitoksilla aiemmin ollut velvollisuus aineenopettajakoulutuksen tarjoamisesta ja kehittämisestä eri vähemmistökielissä, mutta näitä tehtäviä on uudistettu vuodesta 2021 alkaen. Entinen muotoilu, jossa puhuttiin aineopettajakoulutuksen tarjoamisen kehittämisestä [kyseisessä vähemmistökielessä] on vaihtunut tavoitteeseen johtaa kehittämistyötä ja koulutusta tieteelliseltä pohjalta, jonka tavoitteena on opettajankoulutus. Työn tulee edistää opetusta [kyseisessä vähemmistökielessä]

esikoulu-, peruskoulu-, lukiokoulu- ja korkeakoulutasolla. Nykyistä tehtävää edelsivät vähemmistöjärjestöjen kirjallisesti antamat neuvot.

Vuonna 2021 tuli voimaan uudistus, että opettajakoulutukseen tähtäävä toiminta koskee myös jiddišiä.

Saamelaiskouluhallitus on vahvistunut

Hallitus on useiden vuosien aikana kasvattanut Saamelaiskouluhallitukselle myönnettävää hallintomäärärahaa, joka oli vuonna 2021 jo 58 miljoonaa kruunua. Tarkoituksena on saamenkielisen opetuksen lisääminen. Vuoden 2021 budjettiehdotuksessa päätettiin muun muassa tavoitteiden vahvistamisesta niin, että määräraha tulee käyttää Saamelaiskouluhallituksen työhön integroidun opetuksen hyväksi ja saamenkielisen opetusmateriaalituotannon lisäämiseksi.

ARTIKLA 15

Yleisen neuvonpitovelvollisuuden selkeyttäminen ja materiaalin laatiminen sen tueksi

Kansallisten vähemmistöjen vaikutus- ja osallistumismahdollisuus on yksi ruotsalaisen vähemmistöpolitiikan kulmakiviä. Vähemmistölain mukaan vähemmistöillä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin kysymyksiin. Lisäksi hallintoviranomaisten velvollisuutena on kuulla vähemmistöjen mielipidettä kaikin mahdollisin tavoin tällaisissa kysymyksissä.

Kansallisia vähemmistöjä edustavat keskusjärjestöt voivat saada tukea toiminnalleen Tukholman läänin lääninhallitukselta. Määräraha nousi 6,5 miljoonaan kruunuun vuonna 2020, ja sitä jaettiin 18 keskusjärjestölle, jotka edustavat juutalaisia, romaneja, ruotsinsuomalaisia ja tornionlaaksolaisia. Vuonna 2018 hallitus ilmoitti myös vastaavasta valtion määrärahasta, joka myönnetään saamelaisia edustaville keskusjärjestöille. Useat kansallisten vähemmistöjen nuorisojärjestöistä saavat myös määrärahoja Nuoriso- ja siviiliyhteiskunta-asiain virastolta. Vuonna 2020 maksettiin myös lisätukea nuorisojärjestöille koronapandemian seurauksena.

ARTIKLA 18

Pohjoismainen saamelaisasiain virkamieselin

Pohjoismainen saamelaisasiain virkamieselin (NÄS) perustettiin vuonna 2001 ja se koostuu ministeriöiden ja saamelaiskäräjien pohjoismaalaisista edustajista. Viime vuosina on neuvoteltu pohjoismaisesta saamelaissopimuksesta, ja NÄS-yhteistyön merkitys on vähentynyt jonkin verran, sillä useimpia kysymyksiä käsitellään osana sopimusneuvotteluja.

ILO 169

Hallitus yhtyy Ruotsin viestiin YK:n ihmisoikeusneuvostolle pyrkivänsä ILO 169 -sopimuksen ratifiointiin. Päätöksen ILO 169 -sopimuksen ratifioinnista tekee kuitenkin viime kädessä valtiopäivät.

Pohjoismaista yhteistyötä kielien osa-alueella

Pohjoismaiden ministerineuvosto on käynnistänyt hankkeen, jonka tarkoituksena on tukea ja vahvistaa kansallisia vähemmistökieliä ja muita pienempiä kieliä Pohjoismaissa. Hankkeen nimi on Små språk i Norden. Hanke jatkuu vuoteen 2022, ja sen tavoitteena on kehittää pohjoismaista työtä tukemalla vähemmistökieliä, lisätä kiinnostusta ja tietoa siitä, kuinka koulutus ja kulttuuri voivat vahvistaa pienempiä kieliä Pohjoismaissa.